

УДК 371.214.112:81'243

Булгакова В. Г.

АНАЛІЗ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ УЧНІВ 5–7-х КЛАСІВ (60-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

А Проаналізований зміст навчальних програм з іноземних мов для учнів 5–7-х класів 60-х років ХХ століття. Визначені їхні характерні особливості: у програмах значно скорочений обсяг лексики, правил граматики, читання, орфографії та фонетики, зменшені вимоги до вмінь і навичок із читання й усного мовлення.

Ключові слова: восьмирічна школа, навчальна програма, іноземна мова, зміст, 5–7 класи, вміння, навички.

Постановка проблеми. Сучасний стан міжнародних зв'язків України, вихід її до європейського та світового простору спонукають розглядати іноземну мову як важливий засіб міжкультурного спілкування. Україна орієнтується на перехід до демократичного процесу навчання. Саме середня школа є тим навчальним закладом, де формуються базові механізми іншомовного спілкування, які в майбутньому випускники зможуть розвивати й удосконалювати відповідно до власних потреб. Одними з перших під час реформування освіти зазнають змін навчальні програми. Саме вони визначають цілі та завдання предмета, його зміст, основні види й результати навчальної діяльності, форми контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Питання створення навчальних програм у процесі реформування освітнього простору було завжди й залишається на сьогодні дуже гострим і потребує серйозного ставлення.

Дослідження історичних матеріалів доводить, що радянська школа не забезпечувала випускникам практичних навичок володіння іноземною мовою, надмірне захоплення перекладними формами роботи призвели в практиці навчання до того, що рідна мова почала домінувати на уроці іноземної мови. Учні набували відірваних від мовної практики знань про мову, тому не могли надалі використовувати їх у житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР», схвалений сесією Верховної Ради УРСР 17 квітня 1959 року, поклав початок реформи середньої школи, що тривала до середини 1960-х років ХХ століття. У Законі підкреслена необхідність докорінного поліпшення вивчення іноземних мов [1].

Реформування змісту загальної середньої освіти в Україні на початку 60-х років ХХ ст. актуалізувало безліч проблем, які вимагали на той момент швидкого вирішення. Однією з них було створення якісних навчальних програм з іноземних мов.

Аналіз історичного досвіду вирішення проблем написання якісних програм дає можливість глибше їх зрозуміти, оцінити досягнення минулих років у цій галузі, уникнути помилок у подальшій практиці.

У середині ХХ ст. проблему складання навчальних програм з іноземних мов активно вивчали вчені, педагоги-практики 40–60-х років (В. Аракін, М. Бахарєва, Р. Вітфогель, Ю. Годліннік, О. Городецька, О. Белова, І. Карпов, А. Монігетті, І. Рахманов, Л. Стродт, Л. Тодд, З. Цветкова).

Напочатку ХХІ ст. складанням навчальних програм з іноземних мов для загальноосвітніх шкіл і шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов займалися такі дослідники й практики, як Н. Басай, В. Булгакова, Л. Калініна, О. Коваленко, Л. Кравчук, С. Куришев, В. Редько, І. Самойлюкевич та ін.

Незважаючи на зазначене вище, у сучасній історико-педагогічній науці відсутній комплексний науковий аналіз навчальних програм з іноземних мов для учнів 5–7-х класів початку 60-х років ХХ ст.

Мета статті – аналіз змісту навчальних програм з іноземних мов для учнів 5–7-х класів загальноосвітніх навчальних закладів 60-х років ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Навчальні програми з іноземних мов у післявоєнний час часто змінювалися: їх удосконалювали, розвантажували від другорядного та надто складного матеріалу, підвищували їх рівень, забезпечували реалізацію міжпредметних зв'язків. Ураховуючи практичні, освітні та виховні цілі попередніх років, програма

ставила за мету навчити учнів читати й розуміти іноземний текст в оригіналі [2, с. 2].

Основна увага учнів акцентувалася на засвоєнні граматичного матеріалу.

Проаналізувавши зміст навчальних програм, ми з'ясували, що в них більше простежується рецептивний вид (той, який дає можливість читати, розуміти та перекладати іноземний текст на рідну мову) знань, умінь і навичок вивчення іноземної мови, ніж репродуктивний (такий, що дозволяє самостійно користуватися письмовим і усним мовленням).

Програми з іноземних мов 1960-го року суттєво виправляють попередні хиби. Перш за все треба зазначити, що в програмах для восьмирічної школи сформульовані по-новому основні завдання навчання, а саме: 1) вміння вести бесіду й робити невелике усне повідомлення на вивченій темі; 2) вміння читати й розуміти без словника простий текст, побудований на вивченому мовному матеріалі [4]. Усі попередні програми з іноземних мов для 5–7-х класів висували основною вимогою вміння читати та розуміти оригінальні або адаптовані іноземні тексти зі словником, недооцінюючи завдання розвитку усного мовлення.

Дещо по-іншому в програмах висвітлені завдання щодо розвитку умінь і навичок читання та розуміння текстів іноземною мовою. Як кінцевий результат висувається вимога синтетичного, безперекладного читання простіших, ніж раніше, текстів [3, с. 10].

Навчання школярів працювати зі словником розглядається як важливий методичний прийом, застосовувати який треба з 5-го класу. Таким чином, ця вимога навчальних програм спрямована на створення в учнів лексичного запасу, розвиток умінь використовувати його при читанні простих іноземних текстів і створення основи для навчання читання складніших текстів на другому етапі середньої освіти.

Аналіз історико-педагогічних джерел дозволяє визначити наступну відмінну особливість нових програм. У них чітко зазначаються вимоги до практичного володіння мовою в кожному класі (усне мовлення, читання, письмо). У програмах 7-річної школи визначався лише обсяг знань із лексики, граматики, фонетики тощо, вимоги ж до оволодіння мовою були лише частиною пояснювальної записки, а тому розглядалися іноді вчителями як ідентичні. У програмах уперше зроблено спробу розробити орієнтовну тематику для розвитку мовлення, читання стосовно кожного класу, що дозволяє чітко згрупувати лексику, повторювати її, визначати коло бесід учнів. Відбір тематики в нових програмах проведений відповідно до загальних завдань навчально-виховної роботи школи та з урахуванням створення найсприятливіших умов для засвоєння мовного матеріалу.

Аналіз мовного та граматичного матеріалів дав змогу виявити, що вони подаються в послідовності, яка диктується закономірностями розвитку мови.

Визнаємо, що програма з іноземних мов минулих років була перевантажена граматичним матеріалом, учитель був змушений майже на кожному уроці пояснювати новий граматичний матеріал.

Навчальні програми восьмирічної школи включають граматичний матеріал, необхідний для розвитку усного мовлення та читання іноземною мовою, який тісно пов'язаний із лексикою й узагальнюється з подальшим виведенням правила тільки в тому випадку, коли це явище поширюється на великі групи слів.

Вивчаючи питання лексичного мінімуму, з'ясували, що він у навчальних програмах зменшився до 800 слів (3500–4000 слів у програмі 1951 року видання). Це дозволить учням запам'ятати шкільну лексику. Програмами передбачається збільшення обсягу лексики в 5–6-х класах і зменшення в 7–8-х, а саме: 5-й клас – 250 слів, 6-й клас – 200 слів, 7-й клас – 175 слів, 8-й клас – 175 слів [4; 2].

Тим самим автори програми забезпечують сприятливі умови для повторення вивченої лексики.

У пояснювальній записці акцентується питання ведення уроку іноземною мовою вже з 5-го класу. Програми надають великого значення широкому використанню таких безперекладних форм роботи над мовою: підстановочні таблиці, вправи на запитання та відповіді, переказ текстів, бесіди з приводу прочитаного тексту, прослуханого оповідання тощо. Усе більшого значення набувають завдання типу: розділи текст на частини, знайди характеристику героя, виділи основний зміст тексту, дай відповідь на питання за текстом, склади план тексту, перекажи текст тощо. Мають місце також заучування напам'ять мовних зразків, діалогів, уривків, прози (у попередні роки учням пропонувалося заучувати тільки вірші).

Змінюються також і вимоги до знань учнів. Школярі повинні вміти висловлювати свої думки іноземною мовою й розуміти висловлювання інших або прочитаний текст без словника. Велика увага приділяється фонетиці, правилам читання й орфографії, лексиці та граматиці.

Навчальні програми з іноземних мов упроваджуються в 1960–1961 навчальному році в 5–7 класах. Для успішної реалізації висунутих у них положень потрібно забезпечити вчителя повноцінними підручниками. У найближчі роки необхідно створити нові серії підручників, що повністю відповідають завданням, висунутим у новій програмі. Школі потрібні книжки для синтетичного читання, наочні посібники для розвитку усного мовлення учнів, грамплатівки та фільми іноземними мовами.

Аналіз історико-педагогічних документів дозволив установити, що на виконання постанови Ради Міністрів СРСР від 27 травня 1961 року «Про поліпшення вивчення іноземних мов» [5, с. 3–4] уже в 1961–1962 навчальному році в школах, забезпечених кваліфікованими вчителями іноземних мов

і належними приміщеннями, введено поділ 5-х класів на уроках іноземної мови на дві групи, за наявності в них 25 і більше учнів, з тим, щоб поступово запровадити такий поділ у наступні роки в усіх класах і завершити його протягом семи років.

Підсумки першого півріччя роботи за новими програмами з іноземних мов у 5–6-х класах свідчать про значне поліпшення викладання предмета. Скорочення матеріалу з граматики, лексики та фонетики дало можливість приділити більше уваги засвоєнню учнями визначеного мінімуму знань, розмовній практиці, виконанню практичних завдань. Учителі проводять уроки іноземною мовою, практикують перекази текстів, розповіді за малюнками, бесіди у формі діалогів на запропоновані програмою теми тощо. Учителі багато працюють над удосконаленням методики роботи з діафільмами, використовують на уроках малюнки, картини, географічні карти [6, с. 45].

Самі вчителі іноземних мов зазначають, що завдяки новій програмі більше уваги приділяють на уроках розвитку усного мовлення, розвитку вміння в учнів вести бесіду іноземною мовою, розуміти й перекладати нескладні тексти. Обсяг навчального матеріалу в програмі значно зменшений, особливо це стосується граматики. Учителі акцентують, що головна ідея програми – це практичне володіння іноземною мовою учнів середньої школи [7, с. 70].

Отже, на підставі детального аналізу програм восьмирічної школи зробимо **висновок**, що зміст навчальних програм зазнав докорінного переро-

дження. У програмах значно скорочений обсяг лексики, правил граматики, читання, орфографії та фонетики, що допомагає усунути перевантаження учнів, підвищити рівень викладання предмета. Граматична частина програми узгоджена з програмою з рідної мови. Зменшуються вимоги до вмінь і навичок із читання та усного мовлення. Самі вимоги до знань, умінь і навичок сформульовані детально й чітко. Більше часу на уроці присвячується виконанню учнями практичних завдань. Згідно з реформованою програмою заняття проводяться іноземною мовою, вчителі практикують перекази текстів, розповіді за малюнками, бесіди у формі діалогів на запропоновані програмою теми тощо.

Вважаємо, що з точки зору сьогодення **перспективним напрямом** педагогічної науки є дослідження історіографічного аспекту змісту підручників з іноземних мов для учнів 5–7-х класів загальноосвітніх навчальних закладів (1946–1960-х рр.).

Список використаних джерел

1. Закон Української РСР від 17 квітня 1959 року «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1959. – №14.
2. Иностранные языки : программы средней школы. – Москва : Учпедгиз, 1951. – 63 с.
3. Новая программа по иностранным языкам для восьмилетней школы // Иностранный язык в школе. – 1960. – № 3. – С. 9–19.
4. Программа восьмилетней школы по иностранным языкам // Иностранные языки в школе. – 1960. – № 3. – С. 19–38.
5. Про поліпшення вивчення іноземних мов // Радянська школа. – 1961. – № 8. – С. 3–6.
6. Трубій, Г. Г. Актуальні питання викладання іноземних мов / Г. Г. Трубій // Радянська школа. – 1960. – № 3. – С. 45–48.
7. Думки і пропозиції щодо проектів навчальних планів і програм // Радянська школа. – 1959. – №10. – С. 58–73.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції : 17.19.2014

Булгакова В.Г. Анализ содержания учебных программ по иностранным языкам для учащихся 5–7-х классов 60-х годов XX века.

А Проанализировано содержание учебных программ по иностранным языкам для учащихся 5–7-х классов 60-х годов XX века. Определены их характерные особенности: в программах значительно сокращён объём лексики, правил грамматики, чтения, орфографии и фонетики, уменьшены требования к умениям и навыкам по чтению и устной речи.

Ключевые слова: восьмилетняя школа, учебные программы, иностранный язык, содержание, 5–7 классы, умения, навыки.

Bulgakova V. G. The research of the syllabi contents in foreign languages for 5–7 grade students (the 1960s of XX century).

S The paper analyzes the contents of the foreign language syllabi for students of 5–7 grades in the 1960s and defines their characteristic features: the syllabi have the reduced extent of vocabulary, rules of grammar, reading, spelling and phonetics taught as well as lower standards for reading and speaking skills.

Key words: 8-year school, syllabus, foreign language, contents, 5–7 grades, skills.